

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a doua)

28 martie 2019*

„Trimitere preliminară – Articolul 102 TFUE – Principiile echivalenței și efectivității – Directiva 2014/104/UE – Articolul 9 alineatul (1) – Articolul 10 alineatele (2)-(4) – Articolele 21 și 22 – Acțiuni în despăgubire în temeiul dreptului intern în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii Europene – Efectele deciziilor naționale – Termene de prescripție – Transpunere – Aplicare în timp”

În cauza C-637/17,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa (Tribunalul de Arondisment Judiciar din Lisabona, Portugalia), prin decizia din 25 iulie 2017, primită de Curte la 15 noiembrie 2017, în procedura

Cogeco Communications Inc.,

împotriva

Sport TV Portugal SA,

Controlinveste-SGPS SA,

NOS-SGPS SA,

CURTEA (Camera a doua),

compusă din domnul A. Arabadjiev (raportor), președinte de cameră, și domnii T. von Danwitz, E. Levits, C. Vajda și P. G. Xuereb, judecători,

avocat general: doamna J. Kokott,

grefier: doamna M. Ferreira, administratoare principală,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 15 noiembrie 2018,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Cogeco Communications Inc., de M. Sousa Ferro și de E. Ameye, advogados;
- pentru Sport TV Portugal SA, de C. I. Pinto Xavier și de M. Pena Machete, advogados;
- pentru Controlinveste-SGPS SA, de P. J. de Sousa Pinheiro și de L. Montenegro, advogados;

* Limba de procedură: portugheza.

- pentru NOS-SGPS SA, de G. Machado Borges, de J. Vieira Peres, de G. Andrade e Castro și de M. Martins Pereira, advogados;
- pentru guvernul portughez, de L. Inez Fernandes, de M. Figueiredo și de D. Sousa, în calitate de agenți;
- pentru guvernul italian, de G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de S. Fiorentino, avvocato dello Stato;
- pentru Comisia Europeană, de P. Costa de Oliveira, de B. Ernst, de G. Meessen și de C. Vollrath, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatei generale în ședința din 17 ianuarie 2019,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 9 alineatul (1), a articolului 10 alineatele (2)-(4), a articolului 21 alineatul (1) și a articolului 22 din Directiva 2014/104/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 noiembrie 2014 privind anumite norme care guvernează acțiunile în despăgubire în temeiul dreptului intern în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii Europene (JO 2014, L 349, p. 1), precum și a articolului 102 TFUE și a principiilor echivalenței și efectivității.
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Cogeco Communications Inc., pe de o parte, și Sport TV Portugal SA, Controlinveste-SGPS SA și NOS-SGPS SA, pe de altă parte, în legătură cu repararea prejudiciului rezultat din practicile anticoncurențiale la care a recurs Sport TV Portugal ca filială a Controlinveste-SGPS și a NOS-SGPS.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Articolul 1 alineatul (1) din Directiva 2014/104 prevede:

„Prezenta directivă prevede anumite norme necesare pentru a asigura că orice persoană care a suferit un prejudiciu cauzat de o încălcare a legislației în materie de concurență de către o întreprindere sau o asociație de întreprinderi își poate exercita în mod efectiv dreptul de a solicita respectivei întreprinderi sau asociației de întreprinderi o despăgubire integrală pentru prejudiciul respectiv. Aceasta prevede norme care promovează concurența nedenaturată pe piața internă și care îndepărtează obstacolele în calea funcționării adecvate a acesteia prin asigurarea unei protecții echivalente pe întregul cuprins al Uniunii pentru orice persoană care a suferit un astfel de prejudiciu.”

- 4 Articolul 2 din această directivă prevede:

„În sensul prezentei directive, se aplică următoarele definiții:

1. «încălcarea legislației în materie de concurență» înseamnă o încălcare a articolelor 101 sau 102 [TFUE] sau a legislației naționale în materie de concurență;

[...]

3. «legislația națională în materie de concurență» înseamnă dispozițiile legislației naționale care urmăresc predominant același obiectiv ca articolele 101 și 102 [TFUE] și care sunt aplicate aceleiași cauze și în paralel cu legislația Uniunii în materie de concurență în conformitate cu articolul 3 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003, excluzând dispozițiile de drept național care impun sancțiuni penale persoanelor fizice, cu excepția cazului în care aceste sancțiuni penale constituie mijloacele de a asigura respectarea normelor de concurență aplicabile întreprinderilor;

[...]

12. «decizie definitivă de constatare a unei încălcări» înseamnă o decizie de constatare a unei încălcări care nu poate sau nu mai poate fi contestată prin mijloace obișnuite;

[...]”

5 Articolul 9 alineatul (1) din directiva menționată prevede:

„Statele membre se asigură că o încălcare a legislației în materie de concurență constatată printr-o decizie definitivă a unei autorități naționale în materie de concurență sau a unei instanțe de control judiciar se consideră a fi stabilită în mod irefutabil în scopul unei acțiuni în despăgubire introduse în fața instanțelor lor naționale în temeiul articolului 101 sau al articolului 102 [TFUE] sau în temeiul legislației naționale în materie de concurență.”

6 Articolul 10 alineatele (2)-(4) din aceeași directivă prevede:

„(2) Termenele de prescripție nu încep să curgă înainte de încetarea încălcării legislației în materie de concurență și înainte ca reclamantul să fi cunoscut sau să fi trebuit în mod rezonabil să fi cunoscut:

(a) comportamentul adoptat și faptul că acesta constituie o încălcare a legislației în materie de concurență;

(b) faptul că încălcarea legislației în materie de concurență i-a adus un prejudiciu și

(c) identitatea autorului încălcării.

(3) Statele membre se asigură că termenele de prescripție pentru introducerea unei acțiuni în despăgubire sunt de cel puțin cinci ani.

(4) Statele membre se asigură că un termen de prescripție este suspendat sau, în funcție de legislația națională, întrerupt, în cazul în care o autoritate în materie de concurență desfășoară acțiuni în scopul investigației sau proceduri cu privire la o încălcare a legislației în materie de concurență la care se referă acțiunea în despăgubire. Suspendarea încetează cel mai devreme la un an după ce decizia de constatare a încălcării rămâne definitivă sau după ce procedurile încetează în alt mod.”

7 Articolul 21 alineatul (1) din Directiva 2014/104 prevede:

„Statele membre asigură intrarea în vigoare a actelor cu putere de lege și a actelor administrative necesare pentru a se conforma prezentei directive până la 27 decembrie 2016. Statele membre comunică fără întârziere Comisiei textul respectivelor dispoziții.

Atunci când statele membre adoptă măsurile menționate, acestea cuprind o trimitere la prezenta directivă sau sunt însoțite de o astfel de trimitere la data publicării lor oficiale. Statele membre stabilesc modalitatea de efectuare a acestei trimiteri.”

8 Articolul 22 din această directivă prevede:

„(1) Statele membre se asigură că măsurile naționale adoptate în temeiul articolului 21 în vederea asigurării conformității cu dispozițiile de drept material din prezenta directivă nu se aplică retroactiv.

(2) Statele membre se asigură că orice măsuri naționale adoptate în temeiul articolului 21, în afara celor menționate la alineatul (1), nu se aplică acțiunilor în despăgubire cu privire la care o instanță națională a fost sesizată înainte de 26 decembrie 2014.”

Dreptul portughez

9 Articolul 498 din Código Civil (Codul civil) prevede:

„1. Dreptul la reparație se prescrie după expirarea unui termen de trei ani de la data la care persoana vătămată a avut cunoștință de dreptul său, chiar dacă nu cunoaște persoana responsabilă și nici întinderea totală a prejudiciului, fără a aduce atingere prescripției ordinare, în cazul expirării termenului respectiv calculat de la producerea faptei prejudiciabile.

[...]”

10 Articolul 623 din Código de Processo Civil (Codul de procedură civilă) prevede:

„O condamnare definitivă pronunțată în cadrul unui proces penal constituie pentru terți o prezumție refragabilă în ceea ce privește existența faptelor care caracterizează încălcarea sancționată și cerințele legale, precum și a celor referitoare la formele infracțiunii, în orice acțiune civilă privind raporturile juridice care depind de săvârșirea încălcării.”

11 În temeiul articolului 24 din Lei n.º 23/2018 – Direito a indemnização por infração ao direito da concorrência, transpõe a Directiva 2014/104/UE, do Parlamento Europeu e do Conselho, de 26 de novembro de 2014, relativa a certas regras que regem as ações de indemnização no âmbito do direito nacional por infração às disposições do direito da concorrência dos Estados-Membros e da União Europeia, e procede à primeira alteração à Lei n.º 19/2012, de 8 de maio, que aprova o novo regime jurídico da concorrência, e à quarta alteração à Lei n.º 62/2013, de 26 de agosto, Lei de Organização do Sistema Judiciário, de 5 de junho de 2018 (Legea nr. 23/2018 – Dreptul la despăgubire ca urmare a unei încălcări a dreptului concurenței, care transpune Directiva 2014/104/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 noiembrie 2014 privind anumite norme care guvernează acțiunile în despăgubire în temeiul dreptului intern în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii Europene și care modifică pentru prima dată Legea nr. 19/2012 din 8 mai privind aprobarea noului regim juridic al concurenței și pentru a patra oară Legea nr. 62/2013 din 26 august privind organizarea sistemului judiciar din 5 iunie 2018) (*Diário da República*, seria I, nr. 107, din 5 iunie 2018), care a transpus în dreptul portughez Directiva 2014/104, dispozițiile materiale ale acestei legi, inclusiv cele privind sarcina probei, nu se aplică în mod retroactiv, iar dispozițiile procedurale ale acesteia nu se aplică acțiunilor introduse înainte de intrarea sa în vigoare.

Litigiul principal și întrebările preliminare

12 Cogeco Communications, societate cu sediul în Canada, era acționară a Cabovisão – Televisão Por Cabo SA (denumită în continuare „Cabovisão”) în perioada cuprinsă între 3 august 2006 și 29 februarie 2012.

- 13 La 30 aprilie 2008, Cabovisão și Sport TV Portugal au încheiat un contract de distribuire a unui canal de televiziune.
- 14 La 30 iulie 2009, Cabovisão a depus la Autoridade da Concorrência (Autoritatea de concurență, Portugalia) o plângere împotriva ZON Multimédia, a Serviços de Telecomunicações e Multimédia-SGPS SA, a ZON TV Cabo Portugal SA, a Sport TV Portugal și a ZON Conteúdos – Actividade de Televisão e de Produção de Conteúdos SA, în care aceasta a denunțat practici de restrângere a concurenței pe piața canalelor de televiziune sportive premium, în special o politică a prețurilor discriminatorie, constitutivă, în opinia sa, de un abuz de poziție dominantă.
- 15 Autoritatea de concurență a clasat respectiva plângere pentru toate societățile vizate de aceasta, cu excepția Sport TV Portugal.
- 16 Printr-o decizie din 14 iunie 2013, Autoritatea de concurență a considerat că Sport TV Portugal a abuzat de poziția sa dominantă, atât în sensul articolului 102 TFUE, cât și în sensul dispoziției naționale corespunzătoare și a aplicat acestei societăți o amendă de 3 730 000 de euro.
- 17 Sport TV Portugal a solicitat anularea acestei decizii în fața Tribunal da Concorrência, Regulação e Supervisão (Tribunalul Concurenței, Reglementării și Supravegherii, Portugalia). Această instanță a admis în parte acțiunea Sport TV Portugal după ce a constatat că articolul 102 TFUE nu era aplicabil în speță, pentru motivul că nu s-a demonstrat că practica comercială în cauză putea afecta comerțul dintre statele membre, în sensul acestui articol. În consecință, această instanță a redus cuantumul amenzii aplicate la 2 700 000 de euro.
- 18 Sport TV Portugal a declarat apel împotriva hotărârii pronunțate în primă instanță, în fața Tribunal da Relação de Lisboa (Curtea de Apel din Lisabona, Portugalia). Aceasta a confirmat respectiva hotărâre printr-o hotărâre din 11 martie 2015.
- 19 La 27 februarie 2015, Cogeco Communications a introdus la Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa (Tribunalul de Arondisment Judiciar din Lisabona, Portugalia) o acțiune împotriva, printre altele, Sport TV Portugal și societățile-mamă ale acesteia. Acțiunea are ca obiect repararea prejudiciului pe care Cogeco Communications l-ar fi suferit din cauza practicilor anticoncurențiale la care ar fi recurs Sport TV Portugal în perioada cuprinsă între 3 august 2006 și 30 martie 2011. Cogeco Communications a solicitat acestei instanțe să constate, în prealabil, că aceste practici constituie o încălcare a articolului 102 TFUE și/sau a dispoziției naționale corespunzătoare. În această privință, instanța menționată consideră că această parte mai poate încă dovedi, în fața sa, că comportamentul abuziv în discuție în litigiul principal afectează comerțul dintre statele membre.
- 20 Pârâtele din litigiul principal susțin că, presupunând că Cogeco Communications era îndreptățită să obțină repararea prejudiciului pe care pretinde că l-a suferit, dreptul la reparație de care se prevaluează este prescris. Astfel, dreptul portughez al răspunderii extracontractuale aplicabil litigiului principal ar prevedea un termen de prescripție de trei ani, care ar fi început să curgă la 30 aprilie 2008, data încheierii contractului de distribuție menționat la punctul 13 din prezenta hotărâre, la 30 iulie 2009, data depunerii plângerii Cogeco Communications la Autoritatea de concurență, la 30 martie 2011, data la care au încetat actele anticoncurențiale sau, cel târziu, la 29 februarie 2012, data vânzării Cabovisão de către Cogeco Communications. Pârâtele din litigiul principal precizează că, la fiecare dintre aceste date, Cogeco Communications dispunea de toate informațiile necesare pentru a aprecia dacă avea sau nu un drept la reparație.
- 21 Cogeco Communications arată că termenul de prescripție prevăzut la articolul 498 din Codul civil nu a început să curgă decât de la data adoptării deciziei Autorității de concurență, și anume la 14 iunie 2013. Astfel, numai această decizie i-ar fi permis să dispună de toate informațiile necesare pentru a lua cunoștință de existența unor practici contrare dreptului concurenței și pentru a invoca dreptul său la reparație. Înainte să intervină decizia menționată a Autorității de concurență, ar fi putut fi invocată

numai o bănuială de încălcare a normelor de concurență. În opinia Cogeco Communications, respectivul termen de prescripție ar fi fost, în orice caz, suspendat pe durata procedurii desfășurate în fața Autorității de concurență.

22 Instanța de trimitere precizează că litigiul principal opune societăți de drept privat, că acțiunea cu care este sesizată a fost introdusă înainte de expirarea termenului de transpunere a Directivei 2014/104 și că, la data introducerii acestei acțiuni, respectiva directivă nu fusese încă transpusă în ordinea juridică portugheză.

23 În aceste condiții, Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa (Tribunalul de Arondisment Judiciar din Lisabona) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 9 alineatul (1) și articolul 10 alineatele [(2)-(4)] din Directiva [2014/104], precum și celelalte dispoziții ale acesteia sau principiile generale ale dreptului Uniunii Europene aplicabile pot fi interpretate în sensul că creează drepturi pentru un justițiabil (în speță o societate comercială pe acțiuni de drept canadian) de care el se poate prevala în justiție împotriva unui alt justițiabil (în speță o societate comercială pe acțiuni de drept portughez) în cadrul unei acțiuni în despăgubire privind un pretins prejudiciu suferit ca urmare a unei încălcări a dreptului concurenței, în special atunci când, la data introducerii acțiunii în justiție în cauză (27 februarie 2015), termenul de transpunere în dreptul național acordat statelor membre, în conformitate cu articolul 21 alineatul (1) din [Directiva 2014/104], nu a expirat încă?

2) Articolul 10 alineatele [(2)-(4)] din [Directiva 2014/104], precum și celelalte dispoziții ale sale sau principiile generale ale dreptului Uniunii aplicabile pot fi interpretate în sensul că se opun unei dispoziții naționale precum articolul 498 alineatul (1) din Codul civil [...], care, din moment ce se aplică unor fapte care au avut loc înainte de data publicării directivei menționate, înainte de intrarea sa în vigoare și înainte de data limită de transpunere a acesteia, în cadrul unei acțiuni în justiție introduse de asemenea înaintea acestei din urmă date:

- a) stabilește un termen de prescripție de trei ani pentru un drept la repararea prejudiciului întemeiat pe răspunderea civilă extracontractuală;
- b) prevede că acest termen de trei ani se calculează de la data la care persoana vătămată a avut cunoștință de dreptul său la repararea prejudiciului, chiar dacă nu se cunosc persoana responsabilă și întinderea integrală a prejudiciului, și
- c) nu prevede nicio normă care să impună sau să autorizeze suspendarea sau întreruperea acestui termen numai pentru că o autoritate din domeniul concurenței a luat măsuri în cadrul unei anchete sau al unei proceduri referitoare la o încălcare a dispozițiilor de drept al concurenței de care este legată acțiunea în despăgubire?

3) Articolul 9 alineatul (1) din [Directiva 2014/104], precum și celelalte dispoziții ale sale sau principiile generale ale dreptului Uniunii aplicabile pot fi interpretate în sensul că se opun unei dispoziții naționale precum articolul 623 din Codul de procedură civilă [...], care, din moment ce se aplică unor fapte care au avut loc înainte de intrarea în vigoare a directivei menționate și înainte de data limită de transpunere a acesteia, în cadrul unei acțiuni în justiție introduse de asemenea înaintea acestei din urmă date:

- a) dispune că o condamnare definitivă pronunțată într-o procedură administrativă privind o încălcare este lipsită de efect în acțiunile civile privind raporturile juridice care depind de săvârșirea încălcării? Sau (în funcție de interpretarea reținută)
- b) prevede că o asemenea condamnare definitivă pronunțată într-o procedură administrativă privind o încălcare constituie pentru terți o prezumție simplă în ceea ce privește existența faptelor care caracterizează încălcarea sancționată și care îndeplinesc cerințele legale, în orice acțiune civilă care privește raporturile juridice care depind de săvârșirea încălcării?

- 4) Articolul 9 alineatul (1) și articolul 10 alineatele [(2)-(4)] din [Directiva 2014/104], articolul 288 al treilea paragraf din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene sau orice altă dispoziție de drept primar sau derivat, jurisprudență sau principiu general al dreptului Uniunii aplicabile pot fi interpretate în sensul că se opun unor norme de drept național precum articolul 498 alineatul 1 din Codul civil [...] sau articolul 623 din Codul de procedură civilă [...], care, din moment ce se aplică unor fapte care au avut loc înainte de data publicării directivei menționate, înainte de intrarea sa în vigoare și înainte de data limită de transpunere a acesteia, în cadrul unei acțiuni în justiție introduse de asemenea înaintea acestei din urmă date, nu iau în considerare textul și finalitatea [Directivei 2014/104] și nu urmăresc atingerea obiectivului vizat de aceasta?
- 5) Cu titlu subsidiar, numai în cazul în care Curtea ar răspunde afirmativ la oricare dintre întrebările care precedă: articolul 22 din [Directiva 2014/104], precum și celelalte dispoziții relevante ale acesteia sau principiile generale ale dreptului Uniunii aplicabile pot fi interpretate în sensul că se opun ca instanța națională să aplice în speță articolul 498 alineatul 1 din Codul civil [...] sau articolul 623 din Codul de procedură civilă [...], în redactarea lor actuală, dar interpretate și aplicate astfel încât să fie compatibile cu dispozițiile articolului 10 din [Directiva 2014/104]?
- 6) În cazul unui răspuns afirmativ la [a cincea întrebare]: un justițiabil se poate prevala de articolul 22 din [Directiva 2014/104] împotriva unui alt justițiabil în fața unei instanțe naționale într-o acțiune în despăgubire introdusă pentru obținerea reparării unui prejudiciu suferit în urma unei încălcări a dreptului concurenței?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la a cincea și la a șasea întrebare

- 24 Prin intermediul celei de a cincea și al celei de a șasea întrebări, care trebuie analizate împreună în primul rând, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 22 din Directiva 2014/104 trebuie interpretat în sensul că această directivă se aplică litigiului principal.
- 25 În ceea ce privește aplicarea *ratione temporis* a Directivei 2014/104, trebuie arătat că această directivă conține o dispoziție particulară care determină în mod expres condițiile de aplicare în timp a dispozițiilor procedurale și materiale ale acesteia.
- 26 În particular, pe de o parte, în temeiul articolului 22 alineatul (1) din Directiva 2014/104, statele membre trebuiau să se asigure că măsurile naționale adoptate în temeiul articolului 21 din aceasta în vederea asigurării conformității cu dispozițiile de drept material din această directivă nu se aplică retroactiv.
- 27 Pe de altă parte, în temeiul articolului 22 alineatul (2) din Directiva 2014/104, statele membre trebuiau să se asigure că nicio măsură națională adoptată în vederea asigurării conformității cu dispozițiile procedurale din această directivă nu se aplică acțiunilor în despăgubire cu privire la care o instanță națională a fost sesizată înainte de 26 decembrie 2014.
- 28 Or, reiese, *a contrario*, din articolul 22 alineatul (2) din Directiva 2014/104 că statele membre dispuneau de o putere discreționară de a decide, cu ocazia transunerii acestei directive, dacă normele naționale care vizează transpunerea dispozițiilor procedurale ale acesteia s-ar aplica sau nu acțiunilor în despăgubire intentate după 26 decembrie 2014, dar înainte de data transunerii directivei menționate sau cel mai târziu înainte de expirarea termenului de transpunere a acesteia.

- 29 Astfel, în cazul în care unele state membre, exercitând această putere, au decis că dispozițiile din ordinea lor juridică internă de transpunere a dispozițiilor procedurale ale Directivei 2014/104 nu ar fi aplicabile acțiunilor în despăgubire introduse înainte de data intrării în vigoare a acestor dispoziții naționale, acțiunile introduse după 26 decembrie 2014, dar înainte de data expirării termenului de transpunere a acestei directive, rămân guvernate numai de normele procedurale naționale care erau deja în vigoare înainte de transpunerea directivei menționate.
- 30 Același lucru este *a fortiori* valabil în ceea ce privește dispozițiile naționale adoptate de statele membre în aplicarea articolului 21 din Directiva 2014/104, în vederea asigurării conformității cu dispozițiile de drept material ale acesteia, în măsura în care, astfel cum reiese din modul de redactare a articolului 22 alineatul (1) din această directivă, aceste dispoziții naționale nu trebuie să se aplice în mod retroactiv.
- 31 În speță, pe de o parte, este cert că acțiunea în despăgubire a Cogeco Communications a fost introdusă la 27 februarie 2015, și anume înainte de expirarea termenului de transpunere a Directivei 2014/104 și înainte de transpunerea acestei directive în ordinea juridică portugheză prin Legea nr. 23/2018.
- 32 Pe de altă parte, din dosarul de care dispune Curtea reiese că legiuitorul portughez a decis, la articolul 24 din legea menționată, că normele naționale de transpunere a dispozițiilor procedurale ale directivei menționate nu se aplică acțiunilor în despăgubire introduse înainte de intrarea în vigoare a respectivei legi.
- 33 În aceste condiții și ținând seama de faptul că articolul 22 alineatul (1) din Directiva 2014/104 interzice aplicarea retroactivă a dispozițiilor de drept material ale dreptului portughez adoptate în aplicarea articolului 21 din aceasta, este necesar să se considere că această directivă nu este, în orice caz, aplicabilă *ratione temporis* litigiului principal.
- 34 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la a cincea și la a șasea întrebare că articolul 22 din Directiva 2014/104 trebuie interpretat în sensul că această directivă nu se aplică litigiului principal.

Cu privire la a doua întrebare și cu privire la prima parte a celei de a patra întrebări

- 35 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, în cadrul procedurii de cooperare între instanțele naționale și Curte instituite la articolul 267 TFUE, este de competența acesteia din urmă să ofere instanței naționale un răspuns util care să îi permită să soluționeze litigiul cu care este sesizată. Din această perspectivă, Curtea trebuie, dacă este cazul, să reformuleze întrebările care îi sunt adresate. Împrejurarea că, pe plan formal, o instanță națională a formulat o întrebare preliminară făcând trimitere la anumite dispoziții ale dreptului Uniunii nu împiedică Curtea să furnizeze acestei instanțe toate elementele de interpretare care pot fi utile pentru soluționarea cauzei cu care este sesizată, indiferent dacă ea s-a referit sau nu la acestea în enunțul întrebărilor sale. În această privință, revine Curții sarcina de a extrage din ansamblul elementelor furnizate de instanța națională și în special din motivarea deciziei de trimitere elementele de drept al Uniunii care necesită o interpretare, având în vedere obiectul litigiului (Hotărârea din 27 iunie 2017, Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania, C-74/16, EU:C:2017:496, punctul 36 și jurisprudența citată).
- 36 În speță, având în vedere ansamblul elementelor furnizate de instanța de trimitere, observațiile prezentate de Cogeco Communications, de Sport TV Portugal, de Controlinveste-SGPS, de NOS-SGPS, de guvernul portughez și de Comisia Europeană, precum și răspunsul dat la cea de a cincea și la cea de a șasea întrebare, este necesar, pentru a furniza instanței de trimitere elemente de interpretare utile, să se reformuleze a doua întrebare și partea din a patra întrebare care se referă la compatibilitatea cu dreptul Uniunii a unei reglementări naționale precum articolul 498 alineatul 1 din Codul civil.

- 37 Astfel, din decizia de trimitere reiese că Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa (Tribunalul de Arondisment Judiciar din Lisabona) ridică mai precis problema dacă articolul 102 TFUE, precum și principiile efectivității și echivalenței trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale care, pe de o parte, prevede că termenul de prescripție în ceea ce privește acțiunile în despăgubire este stabilit la trei ani și începe să curgă de la data la care persoana vătămată a avut cunoștință de dreptul său la reparație, chiar dacă nu se cunosc persoana responsabilă și întinderea integrală a prejudiciului, și, pe de altă parte, nu prevede nicio posibilitate de suspendare sau de întrerupere a acestui termen în cursul procedurii desfășurate în fața autorității naționale de concurență.
- 38 În această privință, trebuie amintit că articolul 102 TFUE produce efecte directe în relațiile dintre particulari și conferă justițiabililor drepturi pe care instanțele naționale trebuie să le protejeze (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții, C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 20, precum și jurisprudența citată).
- 39 Deplina eficacitate a articolului 102 TFUE și în special efectul util al interdicției prevăzute în acest articol ar fi puse în discuție dacă orice persoană nu ar putea solicita repararea prejudiciului care i-ar fi fost cauzat printr-un comportament abuziv al unei întreprinderi dominante care poate restrânge sau denatura concurența (a se vedea prin analogie Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții, C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 21, precum și jurisprudența citată).
- 40 Astfel, orice persoană are dreptul să solicite repararea prejudiciului suferit atunci când există o legătură de cauzalitate între prejudiciul menționat și un abuz de poziție dominantă interzis de articolul 102 TFUE (a se vedea prin analogie Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții, C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 22, precum și jurisprudența citată).
- 41 Astfel, dreptul oricărei persoane de a solicita repararea unui asemenea prejudiciu consolidează acțiunea normelor Uniunii în materie de concurență și este de natură să descurajeze abuzurile de poziție dominantă care sunt susceptibile să restrângă sau să denatureze concurența, contribuind pe această cale la menținerea unei concurențe reale în Uniunea Europeană (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții, C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 23, precum și jurisprudența citată).
- 42 În lipsa unei reglementări a Uniunii în materie, aplicabilă *ratione temporis*, revine ordinii juridice interne a fiecărui stat membru să reglementeze modalitățile de exercitare a dreptului de a solicita repararea prejudiciului care rezultă dintr-un abuz de poziție dominantă interzis de articolul 102 TFUE, inclusiv cele privind termenele de prescripție, în măsura în care principiile echivalenței și efectivității sunt respectate (a se vedea prin analogie Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții, C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 24).
- 43 Astfel, normele aplicabile acțiunilor care urmăresc să asigure apărarea drepturilor pe care justițiabilii le au în temeiul efectului direct al dreptului Uniunii nu trebuie să fie mai puțin favorabile decât cele aplicabile acțiunilor similare din dreptul intern (principiul echivalenței) și nu trebuie să facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică a Uniunii (principiul efectivității) (Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții, C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 25).
- 44 În această privință și în mod specific în domeniul dreptului concurenței, aceste norme nu trebuie să aducă atingere aplicării efective a articolului 102 TFUE (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții, C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 26).
- 45 În acest context, întrucât termenele de prescripție constituie modalități de exercitare a dreptului de a solicita repararea prejudiciului rezultat dintr-o încălcare a dreptului concurenței, este necesar, în primul rând, astfel cum doamna avocată generală a arătat la punctul 81 din concluziile sale, să se ia în considerare toate elementele regimului de prescripție portughez.

- 46 În al doilea rând, trebuie să se țină seama de specificitățile cauzelor care țin de dreptul concurenței și mai precis de împrejurarea că introducerea acțiunilor în despăgubire pentru încălcarea dreptului concurenței al Uniunii necesită, în principiu, realizarea unei analize factuale și economice complexe.
- 47 În aceste condiții, trebuie arătat că o reglementare națională care stabilește data de la care începe să curgă termenul de prescripție, durata și modalitățile suspendării sau întreruperii acestuia trebuie adaptată la specificitățile dreptului concurenței și la obiectivele punerii în aplicare a normelor acestui drept de persoanele în cauză, pentru a nu anihila deplina efectivitate a articolului 102 TFUE.
- 48 În consecință, durata termenului de prescripție nu poate fi atât de scurtă încât, combinată cu celelalte reguli de prescripție, să facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea dreptului de a solicita reparație.
- 49 Termenele de prescripție scurte, care încep să curgă înainte ca persoana vătămată de o încălcare a dreptului concurenței al Uniunii să poată cunoaște identitatea autorului acestei încălcări, sunt susceptibile să facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea dreptului de a solicita reparație.
- 50 Astfel, este indispensabil, pentru ca persoana vătămată să poată introduce o acțiune în despăgubire, ca aceasta să știe cine este persoana responsabilă de încălcarea dreptului concurenței.
- 51 Același lucru este valabil pentru un termen de prescripție scurt, care nu poate fi suspendat sau întrerupt pe durata procedurilor în urma cărora este adoptată o decizie definitivă de autoritatea națională de concurență sau de o instanță de control judiciar.
- 52 Astfel, caracterul adecvat al unui termen de prescripție, din perspectiva cerințelor principiului efectivității, prezintă o importanță deosebită atât în ceea ce privește acțiunile în despăgubire introduse independent de o decizie definitivă a unei autorități naționale de concurență, cât și cele introduse în urma unei astfel de decizii. În ceea ce le privește pe acestea din urmă, dacă termenul de prescripție, care începe să curgă înainte de încheierea procedurilor în urma cărora este adoptată o decizie definitivă de autoritatea națională de concurență sau de o instanță de control judiciar, este prea scurt în raport cu durata acestor proceduri și nu poate fi nici suspendat, nici întrerupt în cursul unor asemenea proceduri, nu este exclus ca acest termen de prescripție să se scurgă chiar înaintea încheierii procedurilor menționate. În acest caz, orice persoană care a suferit daune s-ar afla în imposibilitatea de a introduce acțiuni întemeiate pe o decizie definitivă de constatare a unei încălcări a normelor de concurență ale Uniunii.
- 53 În acest context, trebuie să se considere că un termen de prescripție de trei ani precum cel în discuție în litigiul principal, care, pe de o parte, începe să curgă de la data la care persoana vătămată a avut cunoștința de dreptul său la reparație, chiar dacă persoana responsabilă de încălcare nu este cunoscută, și, pe de altă parte, nu poate fi suspendat sau întrerupt în cursul unei proceduri desfășurate în fața autorității naționale de concurență, face practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea dreptului la reparație integrală.
- 54 În ceea ce privește principiul echivalenței, reiese, în speță, că acest principiu nu este încălcat din moment ce este cert că normele naționale referitoare la termenul de prescripție se aplică atât acțiunilor în despăgubire întemeiate pe dreptul Uniunii, cât și celor întemeiate pe dreptul național și că aplicabilitatea lor nu depinde de aspectul dacă dreptul de a solicita repararea integrală a unui prejudiciu decurge dintr-o încălcare a normelor naționale de concurență sau a dreptului concurenței al Uniunii.
- 55 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la a doua întrebare și la partea celei de a patra întrebări care privește compatibilitatea cu dreptul Uniunii a unei reglementări naționale precum articolul 498 alineatul 1 din Codul civil că articolul 102 TFUE și principiul efectivității trebuie

interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale care, pe de o parte, prevede că termenul de prescripție în ceea ce privește acțiunile în despăgubire este de trei ani și începe să curgă de la data la care persoana vătămată a avut cunoștință de dreptul său la reparație, chiar dacă persoana responsabilă de încălcare nu este cunoscută, și, pe de altă parte, nu prevede nicio posibilitate de suspendare sau de întrerupere a acestui termen în cursul unei proceduri desfășurate în fața autorității naționale de concurență.

Cu privire la a treia întrebare și la a doua parte a celei de a patra întrebări

- 56 Prin intermediul celei de a treia întrebări și al părții celei de a patra întrebări care privește compatibilitatea cu dreptul Uniunii a unei reglementări naționale precum articolul 623 din Codul de procedură civilă, instanța de trimitere solicită să se stabilească în esență dacă articolul 102 TFUE, precum și principiile efectivității și echivalenței se opun unei reglementări naționale care prevede că constatarea definitivă a unei încălcări a dreptului concurenței în cadrul unei proceduri de încălcare în fața autorității naționale de concurență nu este obligatorie pentru aprecierea instanței naționale sesizate cu o acțiune în despăgubire în ceea ce privește existența unei încălcări a dreptului concurenței sau nu stabilește decât o prezumție simplă în această privință.
- 57 În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, întrebările referitoare la interpretarea dreptului Uniunii adresate de instanța națională în cadrul normativ și factual pe care îl definește sub răspunderea sa și a cărui exactitate Curtea nu are competența să o verifice beneficiază de o prezumție de relevanță. Curtea poate refuza să statueze asupra unei cereri de decizie preliminară adresate de o instanță națională numai dacă este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, atunci când problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt sau de drept necesare pentru a răspunde în mod util întrebărilor care i-au fost adresate (Hotărârea din 20 decembrie 2017, Núñez Torreiro, C-334/16, EU:C:2017:1007, punctul 38 și jurisprudența citată).
- 58 În speță, din dosarul de care dispune Curtea reiese că Tribunal da Concorrência, Regulação e Supervisão (Tribunalul Concurenței, Reglementării și Supravegherii) a anulat în parte decizia Autorității de concurență din 14 iunie 2013, pentru motivul că articolul 102 TFUE era inaplicabil comportamentului Sport TV Portugal, din moment ce nu s-a demonstrat că practica comercială în cauză era susceptibilă să afecteze comerțul dintre statele membre, în sensul acestui articol. La 11 martie 2015, Tribunal da Relação de Lisboa (Curtea de Apel din Lisabona) a confirmat hotărârea pronunțată de Tribunal da Concorrência, Regulação e Supervisão (Tribunalul Concurenței, Reglementării și Supravegherii).
- 59 În consecință, cauza cu care este sesizată instanța de trimitere nu are ca obiect o acțiune în despăgubire introdusă ca urmare a unei decizii definitive de constatare a unei încălcări a articolului 102 TFUE adoptate de o autoritate națională de concurență sau de o instanță de control judiciar.
- 60 Astfel, rezultă în mod manifest că interpretarea articolului 102 TFUE, precum și a principiilor efectivității și echivalenței, solicitată în cadrul celei de a treia întrebări și al părții celei de a patra întrebări care privește compatibilitatea cu dreptul Uniunii a unei reglementări naționale precum articolul 623 din Codul de procedură civilă, nu are niciun raport cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal și că, prin urmare, aceste întrebări sunt inadmisibile.

Cu privire la prima întrebare

- 61 Având în vedere răspunsul dat întrebările a doua-a șasea, nu este necesar să se răspundă la prima întrebare.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 62 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a doua) declară:

- 1) **Articolul 22 din Directiva 2014/104/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 noiembrie 2014 privind anumite norme care guvernează acțiunile în despăgubire în temeiul dreptului intern în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii Europene trebuie interpretat în sensul că această directivă nu se aplică litigiului principal.**
- 2) **Articolul 102 TFUE și principiul efectivității trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale care, pe de o parte, prevede că termenul de prescripție în ceea ce privește acțiunile în despăgubire este de trei ani și începe să curgă de la data la care persoana vătămată a avut cunoștință de dreptul său la reparație, chiar dacă persoana responsabilă de încălcare nu este cunoscută, și, pe de altă parte, nu prevede nicio posibilitate de suspendare sau de întrerupere a acestui termen în cursul unei proceduri desfășurate în fața autorității naționale de concurență.**

Semnături